

I tööühma kokkuvõte “ Inimõiguste õpetamine üldhariduskoolides ja kutsekoolides.

Ettekande esitaja : Alar Tamm

I tööühma kokkuvõte “ Inimõiguste õpetamine üldhariduskoolides ja kutsekoolides”

Meie tööühmas osales ca 20 inimest . Läksime kohe teemasse sisse. Selleks aitas meid häälestada kaks ettekannet inimõiguste õpetamisest ja praktilistest näidetest koolitöös, millest ka kokkuvõttes põhjalikumalt peatun. Samuti saime lühiülevaate kutseharidussüsteemis läbiviidavast ühiskokkaõpetuse röömudest ja muredest. Kuna arutada oli palju unustasime sootuks läbi viia omapoolse tutvustamise ringi, kuigi tundus , et pajud tööühmas osalejad tundsid ja teadsid üksteis. See on ka ootuskohane, sest seminarile tulevad ikka ka igapäevases töös aktiivset osa etendavad inimesed, koolmeistrid ja inimesed inimõiguste temaatikaga kokkupuutuvatest organisatsioonidest ning institutsioonidest. Esitatavat kokkuvõtete tööühma liikmetega pole läbi arutatud ning seoses sellega saavad rühmas osalenud pärast minu ettekannet teha täiendusi, mis jäi märkimata või sõnastust tuleks täpsustada, et mõte selgelt ja üheselt mõisteavalt seminarist osalejateni jõuaks.

*Inimõiguste teema Eestis on saanud aluse ja teadvustatud läbi õigusprobleemide tõstatamise , millele on andnud innustust vabariigi taasloomine, saavutused ja kogemused demokraatia edendamisel . Sellele järgnevalt on alustatud inimõigustealast tööd ja inimõiguste õpetust ja õpetamist koolides Iga aastaga on töö muutumas kvaliteetsemaks ning on kujunenud initsiatiivgrupid, kelle abiga töötatakse välja või täiendatakse inimõiguslase koolituse materjale vabariigis.

*Palju abi selles valdkonnas nii erinevate projektide käivitamisel, õppematerjalide ettevalmistamisel ja koolitamisel on andnud J. Tõnissoni Instituut ja Eesti Inimõiguste instituut. Märkimata ei saa jätta ka lastekaitseorganisatsioone: Lastekaitse Liit ja UNICEF Eesti Rahvuskomitee. Inimõigustealane töö baas on loodud seega erinevate projektid abiga, millel riigi otsene eelarveline finantseerimine on puudunud Ministeeriumitelt ei ole erilist toetust tulnud. Projektid ei suuda aga tagada massilisust ja laialdast kandepinda. Võib olla see peabki hetkel paratamatult nii olema aga see ei tohiks kindlasti nii jääda. Kui arutasime inimõiguste õpetamine üldhariduskoolides ja kutsekoolides, peab tõdema, et mitte ainult täiskasvanud vaid ka lapsed ise on andnud oma panuse inimõiguste kursuse ettevalmistamisel , sest nad on kirjutanud ja teinud ettepanekuid teemade osas.

***ÜHISONNAÕPETUS** on kohustuslik ainetsükkel üldhariduskooli nooremas ja keskmises astmes, mis aitab õpilastel omandada teadmisi oma riigi ja ühiskonna korraldusest ning kujundada elementaarseid oskusi selles ühiskonnas toimimiseks.

***ÜHISKONNAÕPETUS** on kohustuslik õppeaine üldhariduskooli vanemas astmes, mille kaudu antakse õpilastele teadmisi kaasaja maailma toimimisest ja ühiskondlik- poliitilisest korraldusest.

- *Inimõigust ei tohiks liiasti ja igapäevaselt koolitöös ning selle õhustikus rõhutada, sest õigused on õpilastel mõistatavad ning neile “kohale jõudnud” . Õiguste rõhutamisel oleme vähem tähelepanu pööranud kaasnevatele kohustustele ja vastutusele. Samas käsitletakse ja rõhutatakse kõigi õigusi koolis. See on pigem dialoog, milles osapooltel , õpilane ja õpetaja, ei tohiks olla oma väidete osas pettumusi, kui igauks meist oma õigusi ja kohustusi austaks ja kasutada oskaks.

- *Lapsed peavad inimõiguste õppimisel – ühiskonnaõpetus- olema avatud. Selle saavutamiseks on vajalik luua ja saavutada õpetuses praktilisi väljundeid, vaja rääkida, arutada ja probleemide üle diskuteerida. Oluline , et kursustel suudetakse luua dialoogi hoidev ning ärgitav õpikeskkond. Õppetunnid peavad olema üles ehitatud individuaalsusele, samas peab õpetaja õpetamisel teadma ning arvestama õpilaskontingendi erinevusi. Õpetamisel on oluline arvestada kooliõhustikuga ja probleemidega koolis (vägivald) , kus laste poolt inimõiguse küsimusi arutatakse, õpitakse ja analüüsitakse. Vajalik on kasutada algul teemasid, mis on mõisteavad ja lihtsad nagu :
  - kuidas me elame
  - teemad kohalikest probleemidest lähtuvalt
  - kooliga seostuvad küsimused
  - lapse õigused LÕK järgi igale vanusele arusadavas keeles ja tõlgenduses
- *Tuleb rääkida lihtsaid tõdesid lihtsas keeles. Õppekava väljaarendamisel on oluline osa nii koolil, õpetajal, õpilastel, lastevanematel kui ka kohalikul omavalitsusel. Kooli õppekava koostamisel lähtutakse oma kooli suundumustest. Ainekavade lahtikirjutamisel tuleb arvestada õpilaste ühiskondlikku staatust, rahvuslikku, kultuurilist ja sotsiaalset tausta, järgides samal ajal riikliku õppekava põhimõtteid.
- *Õpilastega tuleb teemad läbi teha praktiliselt, et vältida üldist ning elukauget teoreetilist käsitlust. Kasuks ja praktikas hästi toimivad on situatsioonimängud aine õpetamisel, samuti rollid ja praktiliste ülesannete lahendamine. Näide: võetakse situatsioon elust, õpilased analüüsivad seda , toovad välja , milliseid õigusi on rikutud . Jõukohane ja huvitav ülesanne, nakkab ja tekitab huvi.
- *Õpilastele on vajalik anda võimalus ise konstrueerida juhtumeid, et inimõiguste õpetamisel säiliks elulähedus ja mitte liigselt ei rõhutataks akadeemilisust ja juriidilist keelt ning paragrahve. Erakondade mäng. Mängu käigus peavad rühmaliikmed mõtlema läbi, millele rõhuda ning mis on nende arvates kõige vajalikum ning oluline elus täita. Mäng nõuab reeglite paikapanemist ja aitab arendada demokraatia põhimõtteid ja saavutada tolerantsust. Inimesed oma loomuselt eeldatavalt sooviksid ja soovivad täita oma kohustusi, kui nad seda ka teavad ning oskavad oma õigusi, kohustusi ja vastutust siduda.
- *üldhariduse kooli ainekavas on õppetunde ühiskonnaõpetuse osas piisavalt, kuigi teema valdkond on väga lai, millega noori peaks eluks ette valmistama ning valdkond laieneb veelgi.
- *Eksamitel on oluline rõhutada lapse oskust ja teadmisi ülesannete lahendamisel ning arvestada lapse ettevalmistust teemaga kaasa mõelda ning arutlemisoskust, mitte aga üle tähtsustada faktoloogiat. Rõhutama peab üldeesmärki s.o. lapse üldist haritust inimõiguste valdkonnas

- *Õpetaja tööks on õppematerjale piisavalt ehk mõningatel juhtudel on ka raskusi valikul seoses paljususega. Vajalik on selekteerida olulisemast oluline aga lugemiseks ning ettevalmistuseks on ajaressurssi vähe.

Märksõnad kutseõppeharidusest

- *Kutsehariduse süsteemis on õppekavades ühiskonnaõpetust üks kuni kaks nädalat 40 kuni 80 tunni ulatuses ja õppeainena ka tööõigus. See on põhjendatud noorte ettevalmistamisega töösuheteks ja seal toimetulekuks. Õppemahu eelnimetatud piir on kehtestatud selle tõttu, et õppurid tulevad põhikoolist või gümnaasiumist ning on läbinud ettevalmistava baastsükli inimõiguste valdkonnas.
- *Tõdetakse aga, et omandatud teadmistes on suured erisused ja teadmiste alusbaas seega ebahühtlane. Kutseharidussüsteemis on põhiohk siiski Euroopa Liidu tutvustamisel ja seotud temaatikatega elamine, tööjõu liikumine, majandusküsimused ja õigused Euroopa Liidus.
- *Võimalikke vabaaineid, mida on võimalik rakendada 20 õppetunni osas, ei rakendata paraku inimõiguste õpetamiseks vaid loogiliselt, arvestades võimalusi ja suunitlust, pigem kutseõppega seonduvate teadmiste ja oskuste süvendamiseks.
- *Samas on probleemiks õpetajate ettevalmistus, kvalifikatsioon ja sobivate pedagoogide leidmine kutseharidussüsteemi ja eriti inimõpetuse valdkonda, mis on eriti tundlik ja pretensioonikas distsipliin

Probleemid

- *Teadmised
- *Kriminaalpreventsioon on tihedalt seotud inimõigustega, kuid töörühmas tõdeti, et nimetatud valdkonnast koolis teatakse tagasihoidlikult. Kuna (18.dets.) arutatakse kriminaalpreventsiooni nõukogus järgneva 10.a. kuritegevuse ennetamise programmi, on vajalik ettevalmistav sõnum viia ka kooliõpilasteni ja nende vanemateni.
- *Rahvusvahelistes n.n. stop projektides, milles osaleb 7 Läänemere maad, on põhiküsimus töötada ja leida lahendused 3 probleemile: relvakaubandus, narkootikumid, inimsuugeldamine. Rahvusvahelise kuritegevuse mõiste ja sisu on vajalik viia noorteni ja selgitada koolides, et inimesed oskaksid näha ja hinnata ohtusid ajalehekuulutustes, mis kutsuvad tööle lapsehoidjaks välismaal (lähem lapsehoidjaks, õpin keeli, teenin raha...)Teemad, mida koolides on vajalik selgitada on näiteks: kuhu pöörduda probleemi ilmumise korral, kuidas käituda, mida küsida. Selles osas puuduvad ka materjalid.
- *Õppeprogrammides on uus peatükk- turvalisus. Täna on küsimus, kuidas õpetada last, lapsevanemat ning kaasata kogukond hoidumaks hoiatavate ohtude eest. Materjali turvalisuse teemas rääkimisel on vähe ning seegi tasuta jaotusmaterjal pole koolidesse ja raamatukogudesse jõudnud. Vajalik on korraldada täiendkoolituse kursusi, et mõista kriminaalpreventsiooni ja inimõiguste vahelist tugevat sisu. Turvalisust tuleb käsitleda konkreetse probleemina, koos üldise turvalisusega, tööga riskirühmas olevate inimestega, süüdimõistetute rehabilitatsiooni korraldamine ja kodanike kasvatamine.

- *Õpetajatel pole füüsiliselt jõudu ühiskonnas kõigi oluliste teemade valgustamise ja õpetamisega tegeleda. Selleks on vajalik ühtset süsteemi, et kindlustada õpetajatele infopäevad kohtadel ning pakuks regulaarset teavet õpilastele läbi koolituspäevade.
- *Õppematerjalid (kuritegevuse vältimise käsiraamat, infovoldikud jne.) peavad olema otseselt suunatud kooli, mitte ministeeriumitele või maavalitustele, kui soovime , et info ja õppevahendid jõuaks kasutajani.
- *Politsei kohtumine õpilastega ja külastused on omavalitusesti erinevad. Enamatel juhtudel politsei või noorsoopolitsei kooli õpilastega kohtumisel ennast pakkuma ei tule, vajalik on esitada koolipoolne kutse. Kitsaskohaks on ka politsei informeeritus ja oskus lastega suhelda, mis viib alla esinemise kvaliteeti ning võib ebaõnnestuda ja kujuneda naljanumbriks.
- *Kodaniku- ja ühiskonnaõpetuse hindamist või mittehindamise mõtet tuleb edasi arendada ning vaagida põhjendusi , mis toetavad + ja mis on miinused
- *Kool , me mõtleme selle all õpetaja töö inimõiguste osas, üksi ei suuda, kui pole suudetud kaasata lapsevanemad ja omavalitsus
- *Ministeerium (haridus) peab välja pakkuma üleriigilisi üritusi (konkursid, võistlused , esseed , kirjandid, auhinnad ...), et laiendada ja aidata kaasa inimõiguste käsitlemisel erinevate valdkondade sidususele. Lapsed ja kool ootab vabariiklike üritusi, millega kool saaks välja minna ja oma väljundid kohaliku olustikuga siduda. Lapsele on vajalik osalus ja tunnustus ning selleks tuleb talle anda võimalus
- *Õpetajad tunnevad aga mõningatel juhtudel ka ei täida inimõigusi. On juhtumeid , kus pedagoog ei tunneta käitumiskiire, ületab suhtlemisel lubatud, sündsad väljenduspiirid. Vajalik on korraldada õpetajatele koolides infopäevi, kuhu õpetaja “on sunnitud” minema.
- *Infopäevad peavad korraldajate poolt olema korraldatud asjatundlikult ja mitte vaba aja sisustamiseks
- *Vajalik välja selgitada ja edastada, millised pretensioonid on lastel õpetajatele ja vastupidistes suhetes õpetajal õpilasele. (õpetajal palutakse kahtluse korral läbi otsida õpilase koolikott, koolipidudel õpetajate korrapidamine ja kontroll jne.) Seega on vajalik anda õpetajatele ja lapsevanematele teadmisi lapse õigustest.

Kokkuvõtteks :

Inimõiguste õpetamine ja tundmine on väga kasulik , sest selle kaudu on võimalik last suunata, panna mõtlema suhete ja protsesside üle ühiskonnas ja panna last tunnetama oma subjektsust ja seda ka teadvustada. Lapsele peab inimõiguste küsimused olema seotud väga praktiliste ülesannetega, et seda konkreetses situatsioonis ja elus mõista, et õpetamisel on enam praktilise sisuga, kui teoreetilisele teadmisele suunatud teadmine. Praktikud-koolmeistrid tõdesid , et õpilasele on rohkem vaja võimaldada rääkida, diskuteerida ning siis koos sellega alles õpetada.

- Koolis ei tohi minna hulluks inimõiguste nn. forsseerimisel ja ületähtsustamisel.
- Lõpueksamites on haaratud inimõiguste teema.